

De excursie voor leden van de Zonnewijzerkring en hun partners ging dit jaar naar Planetarium Zuylenburgh van Bert Degenaar en Slot Zuylen in Oud-Zuilen. Het weer was prima, de deelnemers gezellig en de locatie uniek, allemaal ingrediënten om de excursie tot een succes te maken.

Na ontvangst door voorzitter Rien Spruijt en de introductie van Juliette Jonkers, onze gastvrouw en degene die deze dag de excursie bij het planetarium voor haar rekening zou nemen, werden we eerst door

haar bijgepraat over het ontstaan rond het jaar 1300 van Slot Zuylen, de huizen, de kapel en de uit 1742 stammende Slangenmuur op een stuk vruchtbare grond dat ontstaan was door het afgezette slib van rivier de Vecht op haar weg naar de voormalige Zuiderzee.

Slot Zuylen zelf heeft een lange historie. De vierkante woontoren die hier in de dertiende eeuw werd gebouwd stond al op een omgracht terrein met een voorburcht en boerderij. Slot Zuylen is vanouds een waterkasteel. De structuur van de grachten bleef eeuwenlang bepalend voor de opeenvolgende tuinontwerpen.

Slangenmuren werden vanouds gebruikt om een microklimaat te scheppen waarin subtropische vruchtbomen kunnen worden gekweekt, waarvoor het Nederlandse klimaat eigenlijk te koud is. De

nissen in de muur zorgen voor beschutting en nemen zonnewarmte op, die ze 's nachts geleidelijk weer afgeven. Hierdoor heeft de nachtvorst minder kans en kunnen de vruchten toch rijpen. Deze ca. 120 meter lange slangenmuur is een van de weinige overgebleven

slangenmuren in Nederland. Hij behoort tot de mooiste fruitmuren in West-Europa. Specifiek voor de slangenmuur van Slot Zuylen is dat hij eindigt in een rondeel, waar bovenuit de kroon van de erin geplante sterappel torent.

Vanwege de hoge opkomst (27 personen) werd de rondleiding in twee groepen gehouden. Degenen die 's ochtends het planetarium bezochten kregen na de lunch de rondleiding in het Slot.

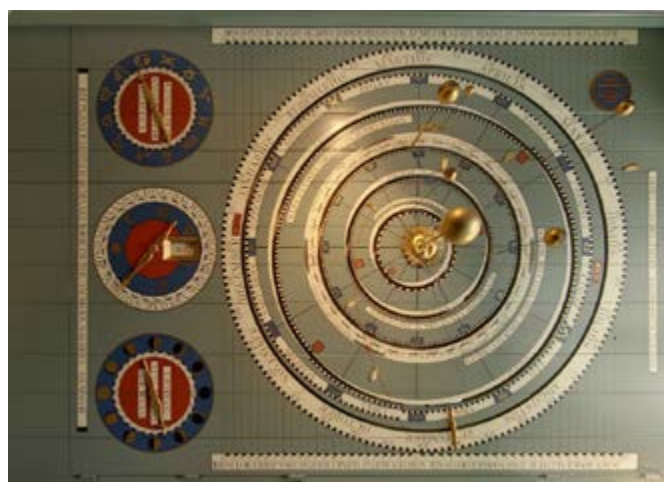
Bij de eerste groep die het planetarium zou bezoeken kon Frans Maes, op verzoek, een duidelijke uitleg geven over de zonnewijzer die aan de zuidwestzijde van het Logement 'Swaenenvecht' (gebouw

aansluitend aan het planetarium) geplaatst is waarna Juliette ons meenam naar de hoofdingang van huize 'Zuylenburgh' en daar in het kort vertelde over de historie en de recente restauratie van het huis.

Binnen werden we ontvangen door Huib Zuidervaart die een groot gedeelte van de 'tour' door het huis en de unieke verzameling Zuylenburgh voor zijn rekening nam. De collectie Zuylenburgh bestaat, naast het planetarium, uit meer dan duizend unieke antiquarische en museale voorwerpen zoals uurwerken, globes, instrumenten (waaronder microscopen, technische en astronomische instrumenten, barometers en thermometers, astrolabia, et cetera) en vele 'odds & ends'.

Na de ontvangst en uitleg door Huib over het ontstaan van de collectie van voormalig antiquair en collectioneur Bert Degenaar werden we door Juliette meegenomen naar het planetarium, dat zij met ons in detail besprak. Planetarium Zuylenburgh werd ontworpen door meester-uurwerkmaker Piet Jan de Ruiter, hout- en metaalbewerker Jacques Lagerwey en timmerman Albert Hoogendoorn. Het is het tweede plafond-planetarium in ons land. Het planetarium van Eise Eisinga in Franeker diende weliswaar als bron, maar de vele nieuwe concepten die de makers ontwikkelden maken het planetarium tot een uniek voorbeeld van hedendaags ambachtelijk kunnen. Het werd geheel met de hand gemaakt; de bouw duurde ongeveer twee jaar. Het planetarium wordt aangedreven door een Engels torenuurwerk met Grahamgang en houten slinger uit 1908 (Dent). Het gewicht van het uurwerk zakt langs een schaal in de kamer waar het planetarium is gerealiseerd, zodat steeds duidelijk is wanneer het weer moet worden opgehaald.

Bron: oude website - planetariumzuylenburgh.com

In de planetariumkamer staat ook een recent door Piet Jan de Ruiter gebouwde Orrery op basis van de Orrery van James Ferguson (1710-1776). Deze Orrery is een tafelmodel planetariuminstrument dat werd gemaakt voor educatieve doeleinden. De bewegingen van zon, aarde en maan kunnen met

dit instrument eenvoudig worden nagebootst. Het instrument geeft de mogelijkheid om de bewegingen van de hemellichamen versneld te tonen, waardoor deze soms ingewikkelde banen eenvoudig verklaard kunnen worden. Ook zaken als het ontstaan van de seizoenen, schijngestalten van de maan en zelfs zons- en maansverduisteringen zijn helder uit te leggen. Als extra mogelijkheid kan met dit instrument de paasdatum bepaald worden. Deze datum is gerelateerd aan de schijngestalten van de maan.

Op de zolder van Zuylenburgh is een geweldige collectie met o.a. optische apparatuur, waaronder een hemeltelescoop, te bewonderen. Ook meetinstrumenten zijn goed vertegenwoordigd. Huib Zuidervaart en Jamilla Notenbaard wisten ons mee te nemen in de historie en ontwikkeling van de microscopie aan de hand van de vele microscopen, waaronder een kopie (het origineel ligt in de kluis) van een uiterst zeldzaam 17e-eeuws microscopje van Antoni van Leeuwenhoek. "Een fascinerend object, zo groots in zijn nietigheid. De eerste cel is daarmee bekeken. Het zilveren plaatje, het prikkertje: prachtig; een van mijn mooiste aankopen", aldus Bert Degenaar.

En toen was het tijd voor de lunch. De naastgelegen

Bistro Belle had tafels in de tuin voor ons gereserveerd waar de lunch geserveerd werd. Tijdens de gezellige lunch werden Han Hoogenraad en Frans Maes nog even in het zonnetje gezet door de geslaagden van de basiscursus van de Zonnewijzerkring.

Groep I ging in de middagsessie naar het Slot en groep II naar het planetarium. Voor groep I bleek dit achteraf een minder goede invulling van de middag, doordat de

vrijwilligster die de rondleiding verzorgde het vak nog niet helemaal onder de knie bleek te hebben.

Na de rondleiding kwamen we weer samen voor het laatste gedeelte van het programma in de tuin van Planetarium Zuylenburgh en Logement Swaenenvecht. Onder het genot van een hapje en een drankje en niet te vergeten de muziek van de fanfare die daar toevallig een uitvoering gaf, heeft Toine Daelmans (torenuurwerkspecialist en lid van de Kring) een uitleg gegeven over het net aangebrachte prachtige 'Astronomisch uurwerk' aan de achtergevel van huize Zuylenburgh.

Tot slot werd aandacht gevraagd voor de lezing van Huib Zuidervaart over de ontwikkeling van Copernicaanse planetaria in Nederland. Via het Tellurium van Blaeu (1632), de 'Leidse' Sphaera (1670), de eerste Hollandse Orrery van Eysenbroek (1738), het

Perry's Planetarium (1783), Eise Eisinga's Planetarium in Franeker tot het planetarium van Bert Degenaar (2009) werd een inzicht in deze ontwikkeling gegeven middels een PowerPointpresentatie.

Rond de klok van 17.30 uur werd onder dankzegging aan Juliette, Huib, Jamilla en Auke door de voorzitter, en na het tekenen van het gastenboek door zijn echtgenote Suzanne, van eenieder afscheid genomen.

Uit de vele reacties (telefoon en mailtjes) die ik heb mogen ontvangen, blijkt dat deze excursie méér dan goed is ontvangen. Een extra woord van dank aan Bert Degenaar, die bij wijze van hoge uitzondering zijn 'huis' en 'collectie' voor ons opengesteld heeft, is dan hier ook zeker op zijn plaats.

